

KIESRAAD

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Postbus 20011
2500 EA 's Gravenhage

KIESRAAD

Datum
14 april 2020

Ons kenmerk
2020-0000176805

Inlichtingen
mr. R.N.A. Al
T 070-4266266

Uw kenmerk
2020-0000171711

Blad
1 van 4

Bezoekadres
Muzenstraat 85
2511 WB Den Haag

Postadres
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Internetadres
www.kiesraad.nl

E-mailadres
kiesraad@kiesraad.nl

Onderwerp

Advies over de wijziging van het Tijdelijk experimentenbesluit tot aanpassing van de regeling voor het stemmen met een elektronisch vervangend briefstembewijs

Inleiding

In uw brief van 6 april 2020 verzocht u de Kiesraad advies uit te brengen over het ontwerpbesluit houdende wijziging van het Tijdelijk experimentenbesluit in verband met de invoering van een elektronisch vervangend briefstembewijs (hierna: het ontwerpbesluit). Dit advies treft u hierbij aan.

Samenvatting

Het ter advisering voorgelegde ontwerpbesluit bevat een regeling die het mogelijk maakt om kiezers buiten Nederland op verzoek een elektronisch vervangend briefstembewijs te verstrekken. Dit vervangende briefstembewijs biedt een oplossing voor kiezers die het reguliere, papieren briefstembewijs niet kunnen gebruiken, bijvoorbeeld door problemen met de postbezorging. Daarnaast wordt de procedure voor het stemmen met een briefstembewijs verbeterd.

De Kiesraad kan zich vinden in de voorgestelde wijzigingen. In dit advies vraagt de Raad verder aandacht voor de verzendwijze, de voorlichting van kiezers, de positie van kiezers woonachtig in Curaçao, Aruba en Sint Maarten en het voorkomen van dubbel stemmen.

Elektronisch briefstembewijs

Op grond van het Tijdelijk experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming kunnen kiezers buiten Nederland een vervangend briefstembewijs aanvragen wanneer het briefstembewijs niet is ontvangen of in het ongereede is geraakt.¹ Bij de laatste verkiezing hebben 1.800 kiezers een vervangend briefstembewijs aangevraagd.² Het is gebleken dat dit vervangend briefstembewijs niet op tijd alle kiezers per post bereikt.

¹ Artikel 10, eerste lid, van het Tijdelijk experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming.

² *Evaluatie van de verkiezingen van provinciale staten, waterschapsbesturen, eilandsraden, kiescolleges en Europees Parlement op 20 maart 2019 en 23 mei 2019* (Brief van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties), bijlage bij *Kamerstukken II 2018/19*, 35165, 9.

Datum
14 april 2020

Kenmerk
2020-0000176805

Onderdeel
Kiesraad

Blad
2 van 4

Het elektronisch verzenden ervan biedt daarvoor een adequate oplossing. De kiezer kan het printen en vervolgens met het stembiljet retourneren. De ontvangst van een vervangend briefstembewijs is dan niet meer afhankelijk van de postbezorging en biedt daardoor een snel en betrouwbaar alternatief. Het blijft ook mogelijk om een briefstembewijs per post te ontvangen, mocht de kiezer daar de voorkeur aan geven. De Kiesraad waardeert het dat de kiezer daarmee zelf aan kan geven welke verzendwijze de voorkeur heeft.

Het elektronisch verzenden van een vervangend briefstembewijs is een nieuwe stap in de digitalisering van het stemproces. De Kiesraad meent dat de inzet van digitale oplossingen in het verkiezingsproces proces meerwaarde kan hebben, maar dat het belangrijk is dat de oplossing met voldoende waarborgen omgeven is en de inzet daarvan voldoende wordt afgewogen. De Raad vindt dat nadrukkelijker dient te worden ingegaan op de afweging van de inzet van de verzending van een vervangend briefstembewijs per e-mail aan kiezers buiten Nederland. De Raad adviseert dit in de toelichting op het ontwerpbesluit alsnog te doen.

Als gevolg van het elektronisch verzenden van een vervangend briefstembewijs ontvangt de kiezer geen enveloppe om het stembiljet in te stoppen, noch de oranje retourenveloppe die uiteindelijk gepost moet worden.³ De kiezer moet derhalve eigen enveloppes gebruiken. Dat is in beginsel overkomelijk omdat het gebruik van een andere enveloppe niet maakt dat deze briefstemmen bij de telling terzijde worden gelegd. Wel vermindert de herkenbaarheid van de enveloppe met als risico dat deze eerder dan bedoeld wordt geopend. Het lijkt daarom zinvol om bijvoorbeeld de kiezer te vragen op de buitenzijde van de enveloppe aan te tekenen dat het gaat om een briefstem. De ontvanger - zoals de diplomatieke of consulaire vertegenwoordiging - dient vervolgens voor correcte afhandeling te zorgen door de enveloppe ongeopend aan het briefstembureau door te sturen.

Voorts worden betreffende kiezers niet meer door de voorgedrukte enveloppe gewezen op de correcte frankering en adressering van de retourenveloppe.⁴ Het is belangrijk dat hier in de voorlichting extra aandacht voor is.

Kiezers in Curaçao, Aruba en Sint Maarten

Voor Nederlanders woonachtig in Curaçao, Aruba en Sint Maarten is een aparte regeling ontworpen. In het verleden is gebleken dat de postbezorging aldaar problematisch was, waarna is bepaald dat de verstrekking van stembescheiden verloopt via de Nederlandse Vertegenwoordiging ter plaatse. Kiezers kunnen de stembescheiden ophalen bij het kantoor van de Vertegenwoordiging. Het probleem van de postbezorging is daarmee voor deze kiezers opgelost, en het wordt daarom niet nodig geacht ook hen de mogelijkheid te bieden het vervangend stembiljet elektronisch te ontvangen.

De Kiesraad begrijpt deze keuze. Desondanks wijst de Raad erop dat het elektronisch verzenden van een vervangend briefstembewijs ook een oplossing kan zijn voor de geconstateerde bemoeienis van enkele politieke partijen bij het afhalen van het (vervangend) briefstembewijs. In de evaluatie van 2019 is gebleken dat politieke partijen kiezers aanboden de stembescheiden op te halen door of in aanwezigheid van vertegenwoordigers van de partijen. Omdat dit

³ Artikel M 6 van de Kieswet en M 4 van het Kiesbesluit. De stembescheiden worden in de praktijk in dezelfde zending toegezonden, met uitzondering van het stembiljet.

⁴ Vgl. Model M 6-1 van de Kiesregeling.

Datum
14 april 2020

Kenmerk
2020-0000176805

Onderdeel
Kiesraad

Blad
3 van 4

onwenselijk werd geacht is toen geopperd om de processen voor het versturen van stembescheiden naar deze kiezers door te lichten en waar mogelijk te herzien.⁵ De Raad adviseert u na te gaan of gezien deze bijzonderheid de elektronische toezending van een vervangend briefstembewijs ook nuttig kan zijn voor Nederlanders in Curaçao, Aruba en Sint Maarten.

Stemmen met een briefstembewijs

Om correcte toelating van de briefstembewijzen te waarborgen, gebruikt het briefstembureau een register van briefstembewijzen. Dit register bevat de nummers van de geldige en ongeldige briefstembewijzen.

Het register met geldige briefstembewijzen speelt allereerst een rol in het toelaten van de kiezer. Hiertoe krijgt elk briefstembureau een uittreksel met de nummers van de briefstembewijzen die vermoedelijk naar dat briefstembureau gestuurd worden. Wanneer een briefstembureau een briefstembewijs ontvangt met een nummer dat niet voorkomt op het uittreksel, wordt hierover contact opgenomen met de burgemeester van Den Haag. Deze kan vervolgens in het register nagaan of het een geldig briefstembewijs betreft. Deze controle is afdoende om te voorkomen dat de briefstem van een kiezer ten onrechte niet wordt toegelaten.

Voorts speelt het register een rol in het voorkomen van dubbel stemmen. Elk nummer komt maar eenmaal voor in een uittreksel, namelijk bij het betreffende briefstembureau dat verwacht de briefstem te ontvangen. Als een vervangend briefstembewijs elektronisch verzonden wordt, kan het gebeuren dat het bewijs meermaals wordt uitgeprint en wordt opgestuurd naar verschillende briefstembureaus. Dubbel stemmen moet vanzelfsprekend voorkomen worden. In het ontwerpbesluit is daarom bepaald dat de burgemeester van Den Haag het briefstembureau waar de briefstem verwacht werd, bericht als is gebleken dat de briefstem elders al ontvangen is. De latere briefstem wordt dan terzijde gelegd waarmee dubbel stemmen wordt voorkomen.

Desondanks is de eerst ontvangen briefstem inmiddels niet meer te traceren tot een stembiljet, deze is namelijk al in de stembus gedaan.⁶ De briefstem wordt gewoon meegenomen, ook al is van betreffende kiezer gebleken dat er meerdere briefstembewijzen ontvangen zijn. Aangezien het hier een onregelmatigheid betreft die mogelijk zelfs een strafbaar karakter heeft, vindt de Kiesraad het van belang dat dit wordt aangetekend in het proces-verbaal van het briefstembureau dat de stem heeft meegenomen. De Raad adviseert daartoe een verplichting op te nemen in het ontwerpbesluit.

Overige opmerkingen

Met het ontwerpbesluit is gekozen om de regeling voor het elektronisch verzenden van een vervangend briefstembewijs tijdelijk bij wijze van experiment uit te voeren. Evaluatie hiervan lijkt evenwel lastig, omdat de eindevaluatie voor 1 januari 2020 gepland is en de regeling dan in de praktijk nog niet getest is.⁷ De Kiesraad adviseert u daarom om bij de verkiezingsevaluatie van 2021 nadrukkelijk aandacht te besteden aan deze regeling zodat de ervaringen langs die weg aan bod komen.

---

⁵ *Evaluatie van de verkiezingen van provinciale staten, waterschapsbesturen, eilandsraden, kiescolleges en Europees Parlement op 20 maart 2019 en 23 mei 2019* (Brief van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties), bijlage bij *Kamerstukken II* 2018/19, 35165, 9.

⁶ Artikel M 10 van de Kieswet.

⁷ Artikel 5, eerste lid, van de Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en centrale stemopneming.

Datum
14 april 2020

Kenmerk
2020-0000176805

Onderdeel
Kiesraad

Blad
4 van 4

In het ontwerpbesluit wordt voorgesteld artikel 10, derde lid, van het Tijdelijk experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming te wijzigen. Dit lid bevat dan twee losstaande hoofdregels en een uitzondering. De Kiesraad acht het voor de leesbaarheid beter als beide hoofdregels in een eigen artikellid worden opgenomen.

In het ontwerpbesluit wordt voorgesteld om in artikel 11, derde lid, van het Tijdelijk experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming te bepalen wat het briefstembureau doet als het nummer van het briefstembewijs niet voorkomt in het register. Het lijkt juist om daar te spreken van 'uittreksel' in plaats van 'register'.

In het ontwerpbesluit wordt voorgesteld artikel 18, tweede lid, van het Tijdelijk experimentenbesluit stembiljetten en centrale stemopneming naar aanleiding van de nieuwe regeling uit te breiden. De Kiesraad merkt op dat mogelijk ook ten aanzien van het elektronisch verzenden van het briefstembewijs nadere regels nodig zijn en adviseert dat in deze grondslag mee te nemen.

Slot

De Kiesraad stemt in met het ontwerpbesluit houdende wijziging van het Tijdelijk experimentenbesluit in verband met de invoering van een elektronisch vervangend briefstembewijs. Voorts adviseert de Raad om aan de in dit advies genoemde aspecten aandacht te schenken.

DE KIESRAAD,
voor deze,

(was getekend)

J.G.C. Wiebenga,
voorzitter

(was getekend)

P.J. Young,
secretaris-directeur